

Η ιστορία της ιστορίας

MARIO VITTI

Γραφεία με θέα. Άρθρα και ομιλίες.

Εργογραφία με Αυτοβιογραφικό σχολίο

Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ. 365

Το Γραφείο δηλώνει τον «προγραμματικό χώρο» εργασίας που συγγράφει: τον τόπο όπου ερευνά, οργανώνει, συστηματοποιεί και συνδυάζει το υλικό του. Η θέα υποδηλώνει τα αποτελέσματα που, άλλοτε ύστερα από πειραματική προσέγγιση και άλλοτε ύστερα από αιτιολογικές συνθέσεις ή ρηθιμειλεύουσες συσχηματικές των δεδομένων, του προσφέρονται προς το εκάστοτε «αντικείμενο» της μελέτης του και, κατ' επέκταση, προς την ατέρνη έκταση που καταλαμβάνει η νεοελληνική λογοτεχνία. Ο δι-

Το Κώστας Γ. Παπαγεωργίου

σκελής υπόπλευρος, εξάλλου, προσδιορίζει τα περιεχόμενα του ανά χείρας βιβλίου, τα οποία συντίθενται από άρθρα και ομιλίες που δημοσιεύθηκαν ή ανακοινώθηκαν στο διάστημα περίπου σαράντα πέντε ετών (1957-2001), από αποσπάσματα συνεντεύσεων ιστορικοκριτικών των προθέσεων και της σχέσης του νεοελληνιστή με το σώμα της λογοτεχνίας, από μία εξηλεκτική εργογραφία του -συναγμένη από την Αμαλία Κολιάντα- και από έναν ιδιαίτερα πρωτότυπο, συχνά εξομολογητικό, αυτοβιογραφικό σχολιασμό της από τον ίδιο τον «εργογραφούμενο».

Τα άρθρα και οι ομιλίες που πρότασσονται της εργογραφίας και του αυτοβιογραφικού σχολιασμού της αποτελούν «ήχη» της εξηλεκτικής πνευματικής-ερευνητικής πορείας του Mario Vitti, όπως, μάλλον μερικαπαθώς, τα χαρακτηρίζει ο ίδιος και είναι ενδεικτικά του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζει, μέσα στον χρόνο, πρόσωπα, κείμενα και έργα. Ακόμα, είναι ενδεικτικά της φιλολογικής του οξυδερκείας, του εύρους των ενδιαφερόντων του, των ιδιαίτερων προσημίσεων του, των καλύτερα εννοούμενων εμμονών του και της σταθερότητας των θέσεών του, προσεγγίζοντας είτε καιρία ζητήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας (γλωσσικά, ρομαντισμός, ρεαλισμός, κατοικαλισμός, υπερρεαλισμός), είτε έργα (της κρητικής λογοτεχνίας, Βασίλης ο Αρβανίτης του Μυρβήδη κ.ά.), είτε σημαντικά πρόσωπα (Χοροδάσης, Κορνάρος, Σολωμός, Καρυωτάκης, Σεφέρης, Ελύτης, Ρίτσος, Ράντος κ.ά.), είτε χαρακτηριστικά φαινόμενα (καρνωπατισμός, μαρξισμός, νεωτερικότητα, τάξεις και παραλείψεις της κριτικής) και καταστάσεις.

Κι αν οι θέσεις του -και οι προσημίσεις του- παραμένουν σταθερές, ακόμα και όταν επαναπροσημίζει περιόδους, πρόσωπα, έργα και ζητήματα που στο παρελθόν τον ασταχόλησαν επί μακρόν, νομίζω ότι αξίζει τον κόπο να σταθεί κανείς στην προσομοίωσή του να συνοψίζει (στην ομιλία του της 14ης Δεκεμβρίου 1994, κατά την αναγόρευση του σε επίτιμο διδάκτορα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) τις επανειλημμένες διατυπωθείσες απόψεις του σχετικά με τις προϋποθέσεις που είναι αναγκαίο να πληρούνται, ώστε να συντελεστούν αναγεννητικές κινήσεις στην ελληνική λογοτεχνία, προκειμένου αυτή να ενταχθεί στο ευρύτερο πλαίσιο του δικού πνευματικού γέννηστος. Για τη σύμψη και αποδείξη των σχετικών ισχυρισμών του ανατρέχει στις περιπτώσεις του Χοροδάση, του Κορνάρου, του Σολωμού και του Σεφέρη (σύμφωνα με τη συνήθη μεθόδου του, να διαγράφει ένα πλαίσιο προβλημάτων ή περιπτώσεων, λαμβάνοντας υπ' όψη τον μερικά χαρακτηριστικά δεδομένα,

φροβούμενος ότι ένας πλήρης κατάλογος θα μπορούσε να τον οδηγήσει σε αδιέξοδο), οι οποίοι ανέπτυξαν έντονα χαρακτηριστικά πρωτοτυπίας, στηρίζόμενοι σταθερά στο έδαφος της παράδοσης, συνδυάζοντας τα στοιχεία που την προσδιορίζουν και τη συνέχουν με ξένα στοιχεία που, κατά τις επιταγές της ιδιοσυγκρασιακής και πνευματικής τους ιδιομορφίας, αλλά και σύμφωνα με τις πολιτισμικές συγκυρίες της εποχής τους, κρίνουν ή διαισθάνονται ότι είναι συμβατά με τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής παράδοσης. Καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι «δεν υπάρχει σημαντική προσημωπότητα που να έχει συμβάλει στην ανανέωση, χωρίς να ενταχθεί σε ένα κίνημα ευρωπαϊκών διαστάσεων». Όπως επίσης αξίζει τον κόπο να σταθεί κανείς και στα όσα, για μία φορά ακόμα, επιστημονικά για τη μονοδιάστατη έκφραση του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα, καθώς και για τις οξυδερκείς μεσοπολεμικές αντιπροθέσεις γύρω από την έννοια της πρωτοπορίας, ανάμεσα στους φιλελεύθερους ιστορικούς και τους εκρασιότες της μαρξιστικής κριτικής, οι οποίοι ταύτιζαν την πολιτική και την καλλιτεχνική πρωτοπορία: αναφερόμενος σε γεγονότα και καταστάσεις αποδεικτικές της έπισημης του ότι «η πρωτοπορία στην Ελλάδα παρεμυδίστως από στερήσεις ανομολόγητες στον χώρο της κουλτούρας όσο και στον χώρο της παιδείας».

Οι «συνεντεύξεις» του δεύτερου μέρους και το «αυτοβιογραφικό σχολίο στην εργογραφία» του τέταρτου, φημίζουν, θα μπορούσε να πει κανείς, πτυχές του πνευματικού και του «καθημερινού» προσώπου του νεοελληνιστή Mario Vitti: Πεποιθήσεις, ανησυχίες και προθέσεις του, που, όσο κι αν προαισθάνονται ή τεμαχίζονται από την προσπάσια σε όγκο και σημαντικότητα προσφορά του στη νεοελληνική λογοτεχνία, εδώ καταθέτονται άμεσα και συγχρόνως με έναν τόσο εξομολογητικό, είτε υπό τη μορφή της σύζησης, είτε δια της αναφοράς στην προσωπική του πνευματική πορεία: μία πορεία άμεσα συναρτημένη με πρόσωπα, κείμενα, ζητήματα (ιδεολογικές, αισθητικές, κοινωνικές) και καταστάσεις που σημάδωναν το πρόσωπο της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ιδίως εκεί που, ως συνεντευξιαζόμενος, καλείται να δώσει τον ορισμό του νεοελληνιστή, να κάνει κατά κάποιο τρόπο το πορτραίτο του, είναι φανερό ότι, χωρίς να θέλει να παραπορολογήσει -αν και αλλού παραδέχεται μία τέτοια τάση-, επικαλείται στοιχεία που αισθάνεται ότι χαρακτηρίζουν κι αυτόν τον ίδιο: σαν να υπολογίζει, εκείνη τη στιγμή, τον βαθμό της εγγύτητάς του με το διαμορφούμενο μέσα του πρόσωπο του ανθρώπου που φέρει αυτόν τον βαρυσήμαντο τίτλο. Αυτό κάνει όταν μιλάει για «ανένταχη στρέψιση» σε μίαν υπόθεση που δεν έχει να του προσφέρει παρά μόνο πνευματικά και ήθικα ανταλλάγματα: για ενεργητικό πάθος, αγάπη και αφροσύνη για έμφυτη προδιάθεση, επιστημονικό-φιλολογικό εξορισμό, ευφρία και ευαισθησία προς το εκάστοτε προσεγγιζόμενο κείμενο, το οποίο αφελεί, εντέλει, να εντάσσεται στη δική του πνευματική βιογραφία, χωρίς ποτέ να παραιτείται από τον εαυτό του: για την ελαθιμία του να «ικανοποιήσει τη λαχάρα του για έρευνα και από την άλλη να μεσοβαφίσει με σκοπό την ενημέρωσή του ομόλογο του κοινού του γύρω από τη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία».

Το «αυτοβιογραφικό σχολίο» εξάλλου -το οποίο, σημειωτέως, θα άρεσε στον Mario Vitti να διαβαστεί «μάλλον σαν παρωδία των ομοίων υπομνημάτων που συνήθως υποβάλλονται για την ακαδημαϊκή σταδιοδρομία», αποτελεί μια ιδιότυπη κατάθεση στοιχείων και καταγραφών των σημαντικότερων σταθμών, περιόδων και

σταθμών της σχεδόν πενήταχρονης θητείας του στα ελληνικά γράμματα. Η δικαιοσύνη έγκειται στο γεγονός ότι δεν αρκείται στην παροχή πληροφοριών για τις εκάστοτε «άλλοτε ευρύτερου και άλλοτε περιορισμένου, πάντα ωστόσο κλίμακας, φιλολογικού ενδιαφέροντος», ανακαλύψεις ή ενασχολήσεις του. Αντεναντίας, αντιμετωπίζει τα σημαντικότερα από τα περιλαμβανόμενα στην προτασόμενη εργογραφία του έργα ως εναιώματα και ως «οδοδείκτες» της γόνιμης πορείας του: ως μοχλούς ενεργητικότητας της φιλολογικά δομημένης μνηστοεχνικής του, προκειμένου να επαχρηρίσει αναδορμείς και καταβυθίσεις στην επαφάνεια και στο βάθος των περασμένων, φτάνοντας ως τα πρώτα, σχεακά με την ελληνική λογοτεχνία, ακούσματα και αναγνώσματα και ως τη στιγμή που συμπάσσει, συγκεντρώνει και γνωριμίες αφάνισαν ή προσέφισσαν το ενδιαφέρον του γ' αυτήν. Σαφηνίζει και συγγραφεί τη περιγραφή της «ναυαλικής ανεμελιής» στη δεκαετία του '50, οι παθητικές συναντήσεις του με ελληνικές συγγραφείς και καλλιτέχνες στο «Μπρούξιαν» και στο «Πικαντίλι», η εξομολόγηση της μεθυστικής εμπειρίας που γνώρισε ανακαλύπτοντας κάποια έργα αξίας, της αποκλειστικής, προνομιακής, σχέσης του μαζί τους πριν δημοσιεύσει, η ομολογία της ανάρτησης του να παραδοθεί, τώρα πια, έχοντας ολοκληρώσει (:) τον προορισμό του, «στον περασμό της περιαντολογίας», καθώς και η τελική ποροδοχή του ότι «είναι περίοδος οριστική, από μια ζήνη οικίλων εξομολογήσεων, στη ναυαλική και απυρόβλητη ζώνη της επισκόπησης και της ανασκόπησης» δηλώνοντας το πέρας του από τη ναυαλική της ανεμελιής της νεότητάς στη γνώση της επισκόπησης και της ανασκόπησης της οριμότητας.

Ο Κώστας Γ. Παπαγεωργίου είναι ποιητής και κριτικός λογοτεχνίας

Διαγωγή μηδέν

Μία απών τον προκλητικό τίτλο κυκλοφορεί το πρώτο, δικτυωτικό τεύχος 0, ενός νέου κινηματογραφικού περιοδικού, που θέλει να είναι κάτι περισσότερο, από κάθε άποψη.

Τη συντακτική επιτροπή αποτελούν οι Βασίλης Γιάνσης, Γιώργος Καρυωτάκης, Αλέξανδρος Παπαγιάννης, Θανάσης Σκουρμπέλος, η σελοδοποίηση του Σωτήρη Μαργιέλου είναι εφαστατική, με το κομμάτι του άσπρου και του μαύρου να κυριαρχεί, προσδίδοντας ένα ομοιογενές εντυπωσιακό προφίλ στην όλη προσπάθεια, ενώ σημείο αναφοράς του τεύχους αποτελεί ο Α. Μάκσουουελ, προσδιορίζοντας έτσι ένα πολιτισμικό στέγμα.

Αντιγράφω από το εισαγωγικό κείμενο του Παπαγιάννη: «Αναπτύσσεται τελευταία έντονος προκλητισμός σε όλη την κινηματογραφική κοινότητα, σχετικά με το παρόν και το μέλλον του ελληνικού κινηματογράφου. Στην πραγματικότητα βιώνουμε όλοι μαζί και ο καθένας με τον τρόπο του μια παρατεταμένη περίοδο κρίσης, μια παρατεταμένη περίοδο μετάβασης από μια κατάσταση (από την οποία έχουμε βιώσει τα τελευταία είκοσι χρόνια) σε μία άλλη που είναι και το ζητούμενο».

Η «ανηρία», όχι μόνο με την οικονομική άποψη που όλοι μετρούν και ξαναμετρούν (σε δουλειά να βρίσκονται), αλλά και κυρίως αυτή που πρόκειται από την αντικατάσταση όρων που θα επέτρεπαν στους δημιουργούς να μετατρέψουν τις καλλιτεχνικές τους ανησυχίες και επικυθίσεις σε έργα, έμια απογοητευτική και απανταχού παρούσα στέγαστρο σφαλών που κρύβεται.

K.B.